

Dobry verdict, špatny důvody **Proč antimonopolní úřad zamítl fúzi ČEZ s distributory**

Miroslav Zajíček

Jestliže některý státní úřad někdy rozumně rozhodne, ještě to bohužel nemusí znamenat, že to i rozumně zdůvodní. Zhruba toto si lze pomyslet při četbě verdiktu Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže k případu "SuperČEZ". Klíčové a možná nejdůležitější rozhodnutí v dosavadní historii českého antimonopolního regulátora bylo zveřejněno už počátkem prosince. Kompletní zdůvodnění prosákl mezi odbornou veřejnost až nyní. A není to radostné čtení.

Kdepak privatizace

Jen ve stručnosti, co bylo zatím známo. Úřad sice povolil plán Zemanovy vlády na propojení ČEZ s osmi regionálními distributory elektřiny, ale přidal tři podmínky, jež musí být do roka splněny. Za první: ČEZ prodá podíly ve třech distributorech, v nichž mu fúze zajišťovala jen menšinový podíl (Pražská, Jihočeská a Jihomoravská energetika). Za druhé: prodá státu svých 34 % ve firmě ČEPS, která spravuje přenosovou soustavu. A za třetí a především: musí se zbavit libovolného z pěti distributorů, v nichž získává většinový podíl. Na tyto podmínky šéfové ČEZ reagovali velmi podrážděně – úřad tedy očividně mířil správným směrem.

Z písemného třístránkového rozhodnutí nyní vyplývají ještě některá upřesnění. Doslova se zde například píše, že ČEZ nesmí akcie distributorů prodat žádnému subjektu, jež ovládá nebo v němž má podíl, ale musí si vybrat subjekt, který "prokáže schopnost udržet a rozvíjet činnost příslušné regionální společnosti". Výslovně se pak zde připouští, že by tímto subjektem mohl být stát. Verdikt tedy bohužel nemusí nutně vést k plné privatizaci těchto distributorů. (Nechme stranou, jestli stát někdy "prokázal schopnost udržet a rozvíjet činnost" distributorů.)

V případě správce přenosové soustavy ČEPS se konkrétní kupec rýsuje velmi jasně. Má to být totiž státem ovládaný subjekt, který nemá žádný podíl ve společnostech působících na elektroenergetickém trhu – s výjimkou přenosu elektřiny. Každému, kdo se jen trochu vyzná v poměrech na tomto trhu, je zřejmé, koho měli autoři verdiktu nejspíš na mysli: budoucí vlastníky většinového podílu v ČEPS, tj. dceřinou společností Fondu národního majetku Osinek a ministerstvo práce a sociálních věcí.

Trh, nebo monopol

Odůvodnění celého verdiktu zabírá třicet stránek a je to klasická ukázka uvažování, jaké v posledních dvaceti až třiceti letech předvádějí antimonopolní úřady po celém světě. Základním problémem se pro ně stala otázka tzv. relevantního trhu a otázka velikosti tržní síly (neboli schopnosti nějaké firmy ovlivňovat ceny).

Antimonopolní úřad ve verdiktu píše, že při posuzování relevantního trhu uvažoval o čtyřech oblastech: trh výroby elektřiny, trh s distribucí a dodávka elektřiny "oprávněným" a "chráněným" zákazníkům (první skupina si již může vybírat dodavatele elektřiny, druhá – do níž patří třeba všechny domácnosti – zatím nikoli). Už tím ale nastávají logické zmatky. Například oblast distribuce není trh, je to státem regulovaný monopol, v němž může podnikat jen držitel licence. Dále: jednotný trh výroby neexistuje, neboť elektřina se vyrábí pro více trhů – domácí trh se silovou elektřinou, trh s podpůrnými službami (ty zajišťují stabilitu soustavy), zahraniční trhy s elektřinou a domácí regulovaný výkup elektřiny. Relevantnější pro posouzení tržního postavení ČEZ je nikoli výroba elektřiny jako celek, ale podíl ČEZ na krytí domácí poptávky. Ve výčtu chyb a nepřesností by se dalo pokračovat dlouho (úřad například pro budoucí fúzi mechanicky sčítá výnosy ČEZ a regionálních distributorů, což je účetní i logický nesmysl), ale za pozornost stojí i to, co úřad pominul. Sice správně uvádí, že vládní plán na administrativní propojení ČEZ a distributorů by na čas zadusil rozvoj trhu v dodávkách elektřiny, avšak úplně pomíjí, že SuperČEZ by nejspíš svým vlivem fakticky ovládl Energetický regulační úřad, a tedy i podmínky pro vstup konkurence na trh.

Prostor pro bitvu

Ať už je odůvodnění jakékoli, konkurenti ČEZ zřejmě proti verdiktu protestovat nebudou. Zato ČEZ vystupoval při celém řízení i po něm velmi nesmířlivě až arogantně. Odmítal jakékoli závazky, byl pouze ochoten uvažovat o nezvyšování podílů v Jihočeské, Jihomoravské a Pražské energetice a o snížení svého podílu v ČEPS. Špatné odůvodnění rozumného rozhodnutí dalo firmě velký prostor pro právní bitvu.

A přijďte dnes!

ČEZ si byl schválením své fúze s distributory tak jist, že vypsal obchodní veřejnou soutěž na "Projekt REAS". Její podmínky stojí za pozornost. Předmětem zakázky bylo posoudit koncepci řízení ČEZ po propojení s distributory a navrhnout vhodný model řízení celé skupiny. Uchazeči musí doložit zkušenosti z liberalizovaných trhů za posledních deset let, roční obrat vyšší než tři miliardy korun apod. Vtip je ovšem v tom, že oznámení bylo zveřejněno v Obchodním věstníku 19. prosince a projektovou dokumentaci si bylo možné vyzvednout právě 19. prosince od 9.00 do 16.00 v sídle ČEZ. Vše tedy nasvědčuje tomu, že šlo jen o fiktivní soutěž s předem vybraným vítězem.

Autor je ekonom.

Respekt 3 / 2005

Elektřina je dražší a konkurence úpí

Antimonopolní úřad se ptá, jak se chová ČEZ

Miroslav Zajíček

Minulý týden v pondělí dostali významní obchodníci a výrobci elektřiny do svých kanceláří dopis z Úřadu na ochranu hospodářské soutěže. Brněnský antimonopolní úřad chce znát údaje ohledně trhu s dodávkami elektřiny konečným zákazníkům a také vývozu a dovozu v letech 2002 až 2004. Má totiž rozhodnout, zda si bude moci ČEZ ponechat ve vlastnictví Severočeskou energetiku, nebo zda se bude muset této distribuční společnosti vzdát.

Zničit nezávislé

V roce 2002 rozhodla vláda o prodeji svých podílů v osmi distribučních společnostech firmě ČEZ (tyto společnosti dopravují svými dráty elektřinu z hlavní rozvodné sítě až k zákazníkům) výměnou za její podíl v páteřní přenosové soustavě a příslušný doplatek. Antimonopolní úřad transakci s několika podmínkami povolil – a v roce 2003 vznikl tzv. SuperČEZ. Když ČEZ ovládl distribuční společnosti, stal se na velkoobchodním trhu s elektřinou zároveň vedle největšího výrobce i největším nakupujícím. Tím se dramaticky zhoršila pozice jeho konkurentů, tzv. nezávislých výrobců elektřiny. Od okamžiku převzetí společností ČEZ začali jí ovládaní distributoři logicky nakupovat elektřinu zejména od ní a méně již od nezávislých výrobců, případně dovozců. Již za rok 2003 došlo k poklesu prodejů ze strany nezávislých výrobců zhruba o 5 %. Dovozy elektřiny v podstatě vymizely. (Před dvěma lety například Severomoravská energetika dovezla zhruba třetinu elektřiny pro svoji potřebu ze zahraničí, dnes nakupuje pouze od mateřské firmy ČEZ. Dlouhodobé dovozy Východočeské energetiky z Polska byly také ukončeny.) Ačkoli ještě nejsou k dispozici data za rok 2004, z předběžných údajů je zřejmé, že pokles podílu nezávislých výrobců na trhu pokračoval. ČEZ sice dodržel existující dlouhodobé smlouvy na výkup elektřiny od nezávislých výrobců, co se týče množství, ale u všech výrobců si pro rok 2004 vynutil podstatné snížení ceny o 10 až 15 %. Nové dlouhodobé smlouvy ČEZ neuzavírá a nárůst poptávky po elektřině pokrývají jeho vlastní elektrárny.

Pokud jde o ceny, které účtoval ČEZ distribučním společnostem za svoji elektřinu, ty v době konkurence na velkoobchodním trhu klesaly. Ovšem po vzniku SuperČEZ začaly razantně růst. Například cena nejznámější tzv. žluté elektřiny (dodávka stejného množství elektřiny po celý rok) vzrostla ze 734 korun v roce 2002 na 905 korun za megawatt-hodinu pro letošní rok. Nejhorší

situace byla u zelené elektřiny (dodávka stejného množství elektřiny v pracovních dnech po celý rok), kde cena mezi stejnými roky vzrostla ze 789 na 1064 korun. Podobně je to ale i s ostatními druhy elektřiny.

Je velmi pravděpodobné, že pokud by ČEZ neovládal distribuční společnosti, pak by si nemohl dovolit tak drastický růst cen, jaký předvádí nyní. ČEZ argumentuje tím, že cena elektřiny roste i v zahraničí, například v Německu. Jenže v Německu došlo po uvolnění trhu s energií k mnohem většímu poklesu původních cen než u nás. A navíc, díky tomu, že není možno z důvodů regulace úplně volně obchodovat s elektřinou mezi Německem a Českou republikou, mohou se ceny samozřejmě lišit.

Zapomenutý kostlivec

Proč ale rozhoduje antimonopolní úřad o celé problematice až nyní a vlastně znovu? Důvod je prostý – sloučení ČEZ s distribučními společnostmi schválil antimonopolní úřad v březnu 2003 pouze za předpokladu splnění tří podmínek. ČEZ musel prodat menšinové podíly, které měl ve třech distribučních společnostech, prodat zbývající podíl v přenosové soustavě a konečně prodat jeden z většinových podílů v jedné z distribučních společností (ČEZ si pro prodej vybral Severočeskou energetiku). První dvě podmínky firma splnila, ale třetí je pro ni příliš bolestná, neboť by podstatně oslabil její převahu na všech energetických trzích v ČR. Snažila se jí tedy vyhnout. Nejprve se chtěla s antimonopolním úřadem dohodnout na možnosti podmínku nesplnit, a když to nepomohlo, prosadila si v Zákoně na ochranu hospodářské soutěže malý dodatek – firma může požádat o změnu podmínek povoleného převzetí, pokud se v důsledku vstupu do EU zásadně změní situace na trhu. ČEZ si sice se svou žádostí o změnu podmínek dával na čas, ale nakonec ji podal a právě o ní antimonopolní úřad nyní rozhoduje. Ovšem co vidí ČEZ jako zásadní změnu podmínek na energetickém trhu vyvolanou vstupem do Evropské unie, je záhadou. Jeho generální ředitel Martin Roman totiž ve Zpravodaji ČEZ z května loňského roku na otázku, co znamená vstup ČR do EU pro ČEZ, naprosto po pravdě odpověděl: „Pro samotný ČEZ se nemění prakticky nic. Energetici jistě dobře vědí, že změny, které Unie požadovala, už v ČR proběhly.“

Ted' už mlčí všichni

Podmínky na trhu se tedy nezměnily vstupem do Evropské unie, ale působením ČEZ sloučeného s distribučními společnostmi, a to v neprospěch zákazníků i nezávislých výrobců. Oproti původnímu řízení je tu navíc ještě jeden významný rozdíl. Před dvěma lety rozhodování o vzniku SuperČEZ hýbalo českou energetickou obcí, ale nyní je ticho po pěšině. Největší oponenti SuperČEZ byli odstraněni a ostatní mají obavy cokoli proti firmě říci, neboť konečkonců s mocným ČEZ na trhu nějak vyjít musí. Je to totiž jejich největší odběratel a dodavatel, který nemá podstatnou konkurenci. Je tedy otázkou, zda právě jejich odpovědi budou dostatečně otevřené a ukáží antimonopolnímu úřadu skutečně plastický obrázek chování ČEZ v posledních letech.

Autor je ekonom.

Článek Respektu - 05/2005

Konkurence na trhu se zostřuje

A proto je žádost ČEZ o změnu rozhodnutí antimonopolního úřadu oprávněná

Ladislav Kříž

Miroslav Zajíček ve svém článku **Elektřina je dražší a konkurence úpí** (Respekt č. 3/2005) argumentuje, že ČEZ po spojení s distributory zneužívá svého postavení na trhu a potlačuje své konkurenty. V této souvislosti také označuje za neoprávněnou žádost ČEZ o zrušení požadavku prodeje majority v jedné z distribučních firem. To dále podporuje tvrzením, že v souvislosti se vstupem ČR do EU nedošlo k žádné změně, která by žádost ČEZ opravňovala. Jaká jsou tedy fakta?

Hospodářská soutěž funguje

Nejprve k situaci českých nezávislých výrobců: jejich výroba byla mezi roky 2002 až 2004 stabilní

(dokonce došlo k mírnému nárůstu asi o 2 procenta). Větší nárůst ani není možný, protože jejich kapacita je již plně využita. O utlačování nemůže být tedy ani řeč.

Dále k cenám elektřiny a vývoji dovozů a vývozu: díky růstu cen elektřiny na okolních trzích vzrostl rozdíl ceny elektřiny mezi ČR a všemi okolními zeměmi (bez výjimky) na více než 10 procent. Česká elektřina je tak bezkonkurenčně nejlevnější. To je jednoduché vysvětlení přechodného snížení dovozů – ČR je při současných cenách nejméně atraktivním trhem v regionu. Navzdory tomu dovozy v průběhu minulého roku začaly opět růst – není zde přece jen souvislost se vstupem do EU, který vedl k odstranění mnoha přeshraničních bariér? Importy ze zahraničí již nemusí povolovat ministerstvo průmyslu a obchodu (do té doby musela být vyžádána vždy samostatná dovozní licence pro každý jednotlivý obchod), na všech hranicích byly zavedeny jednotné aukce na kapacity, okolní členské státy musely zrušit svá obchodní omezení zaměřená proti ČR... Nově vzniklé spojení ČEZ a regionálních distributorů nijak neposílilo svůj podíl na dodávkách elektřiny pro oprávněné zákazníky. Na relevantním trhu existuje účinná hospodářská soutěž. Konkurence na českém trhu se zvyšuje, registrováno je zde na 160 obchodníků s elektřinou. Řada velkých zákazníků se po otevření trhu sama stala úspěšnými tradery, např. Appian, OKD, Moravia Energo a další. Oprávnění zákazníci mají možnost vybrat si nejhodnější (zpravidla nejlevnější) nabídku a také ji využívají. Mezi velkými zákazníky změnilo svého dodavatele celých 28 procent, což je výrazně více než například v sousedním Rakousku, kde je to 22 procent. O funkčnosti trhu a jeho postupném zesilování nemůže být pochyb.

ČEZ je slabší hráč

Jak je to se vstupem ČR do EU a jeho souvislostí s českou energetikou? K 1. 5. 2004 byla odstraněna, jak je uvedeno výše, řada významných obchodních omezení. Co je však naprosto zásadní, je jednak celý soubor legislativních změn daný nutností přijmout evropské právní normy a jednak faktická integrace českého trhu s okolními trhy. K obojímu došlo (ve své podstatné části) až v době po rozhodnutí Úřadu. Žádost ČEZ je proto zcela legitimní. Z legislativních změn namátkou jmenujme např. rozšíření přístupu třetích stran k sítím, prosazení požadavku na plný unbundling, zrychlené otevírání trhu koncových spotřebitelů atd. Integrace českého trhu s okolím je umožněna jednak pokračující liberalizací v celém regionu (například Rakousko muselo odvolat svůj zákaz dovozu elektřiny z ČR, na Slovensku byly zrušeny kvóty omezující množství dovážené elektřiny z ČR) a jednak vznikem silných energetických skupin přítomných ve všech zemích střední Evropy (např. E.ON, RWE, EdF, Vattenfall). Tyto skupiny svojí velikostí, finanční silou a konzistentní obchodní politikou ovlivňují celý střeoevropský prostor jako jeden trh. V tomto kontextu je ČEZ slabším hráčem a jeho další oslabování by ohrozilo jeho postavení na formujícím se (stře)evropském trhu. To je také hlavním důvodem, proč ČEZ považuje za důležité, aby Úřad své rozhodnutí změnil.

Autor je mluvčím společnosti ČEZ.